

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มา ความสำคัญ และปัญหาของการวิจัย

ชาติพันธุ์ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในหมู่ชาติพันธุ์ที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำโขงและสุวรรณภูมิ ในพื้นที่เขตประเทศไทย จีน อินเดีย พม่า ลาว และเวียดนาม เราสามารถจำแนกกลุ่มประชากรไทได้หลายกลุ่ม อาทิ ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยวน ไทลาว สิบสองจุไท และกลุ่มไทย่อยๆ ที่ผสมผสานไปกับชาติพันธุ์ข้างเคียง เช่น ไทมอญ กลุ่มประชากรไทเหล่านี้จะมีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมร่วมกันอย่างเหนียวแน่นเพราะความยึดมั่นในศาสนาพุทธที่ผสมผสานความเชื่อเรื่องผี และความยึดมั่นในระบบเครือญาติ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นทางรูปแบบสถาปัตยกรรม และระบบสังคม เกิดเป็นรูปแบบนิเวศวัฒนธรรมเฉพาะตัวของกลุ่มไทที่ยังคงลักษณะความเป็นไทนี้ไว้ไม่ว่าจะย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่ใด (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551:2; อรศิริ ปาณินท์, 2539 :15)

“ไทใหญ่” หรือ “ไตโหลง” เป็นกลุ่มชนที่ใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในหมู่ชาติพันธุ์ไท มีความโดดเด่นและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งถิ่นฐานทางภาคเหนือของไทยมาราวพันสี่ร้อยปี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 มีการแผ่อาณาเขตอย่างกว้างขวางตั้งแต่ เมืองมิด สีป้อ เมืองนาย แสนหวิ เชียงตุง แผ่ลงมาจนครอบคลุมพื้นที่แคว้นยะไข่ พุกาม ยูนนาน กะฉิ่น รวมทั้งเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ในปัจจุบันด้วย (อรศิริ ปาณินท์, 2539: 15) การขยายอาณาเขตดังกล่าวส่งผลให้ชาวไทใหญ่มีการติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆอย่างกว้างขวาง รวมถึงพื้นที่บางส่วนของประเทศไทย ซึ่งพบมากที่สุดในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง และยังมีกลุ่มย่อยๆ จำนวนไม่มากนักที่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดจันทบุรี กาญจนบุรี และนครศรีธรรมราช (ปราณี ศิริธร, 2528: 433)

กลุ่มไทใหญ่ที่อพยพมายังถิ่นไทยได้เข้ามาอาศัยในแอ่งวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นกลุ่ม “ไทยวน” หรือ “ไทโยน” มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบที่หลากหลาย และใกล้ชิดทั้งในความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งในอดีตกรมแดนระหว่างรัฐนากับล้านนามี

ความเคลื่อนไหวระหว่างกัน จึงมีการเดินทางไปมาเพื่อติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์และทำการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างไทใหญ่กับล้านนาจึงนับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันที่เครือญาติ ชาติ ภาษา (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: 24-34)

ชาวไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม กลุ่มแรก คือกลุ่มไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมตั้งแต่ยังไม่มีการแบ่งอาณาเขตเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มไทใหญ่ที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยในช่วงสมัยพระเจ้าติโลกราช และสมัยพระยาท้าวละ รวมถึงหนีสงครามช่วงต่างๆ เข้ามาทำมาหากินในเขตราชอาณาจักรไทย กลุ่มที่สาม คือพวกที่ตามฝรั่งที่มาทำสัมปทานป่าไม้เข้ามาทำงานและทำการค้าขายในเมืองไทย และ กลุ่มสุดท้าย คือกลุ่มที่ลี้ภัยสงครามและความไม่สงบจากรัฐบาลทหารพม่า รวมถึงกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่เข้ามาประกอบอาชีพ (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551:59)

จากการศึกษาแล้วพบว่ากลุ่มไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนนั้นมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับไทในล้านนา แต่ยังคงมีลักษณะไทใหญ่อย่างชัดเจนในแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับล้านนา โดยเฉพาะในเขตอำเภอขุนยวมพบว่ามีหมู่บ้านพื้นถิ่นที่มีลักษณะผสมผสานไทใหญ่ – ล้านนาที่น่าสนใจ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ประสบภาวะความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว จนมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่อาจสูญหายไป จำเป็นต้องเร่งศึกษา งานวิจัยนี้จึงเลือกพื้นที่ศึกษาอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ยังคงเอกลักษณ์ไทใหญ่เอาไว้ทั้งในผังหมู่บ้าน วัด ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ระบบเหมืองฝาย และเรือนที่ยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้ค่อนข้างครบถ้วน มีความสำคัญในประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานไทใหญ่ตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชนในพ.ศ.2374 (ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และสิงหนาท แสงสีหนาท, 2549 : 79, 98)

1.2 ประเด็นวิจัย

ประเด็นศึกษาของงานวิจัยนี้มุ่งค้นหาพลวัตของความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยใช้สถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นอันเป็นสถาปัตยกรรมพื้นฐานที่มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากที่สุดมาเป็นประเด็นหลักในการศึกษา ระวีวรรณ โอพารัตน์ มณี (2552 : 58) อธิบายว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้อยู่อาศัยเพื่อการใช้งานของตน โดยตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบริบทที่ตั้งอยู่และเป็นไปตามแนวทางประเพณีที่ปฏิบัติกันมา และจากการทบทวนการศึกษาเรื่องประเพณีพื้นถิ่นยังพบว่า พลวัต (Dynamic) และปัจจัย (Factor) เป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงว่าควรศึกษามากที่สุดในปัจจุบัน Vellinga , (2007) อ้างในระวีวรรณ โอพารัตน์มณี (2552):

59 กล่าวว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม พลวัต และประเพณีจะสามารถเพิ่มความเข้าใจถึงวิถีชีวิตที่หลากหลายของกลุ่มชนในกระบวนการสร้างและอยู่อาศัยในที่นั้น ความเข้าใจนี้จะให้ข้อมูลเชิงลึกว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกี่ยวข้องกับและสัมพันธ์อย่างไรในการก่อกำเนิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์นี้มีผลอย่างไรกับประเพณีพื้นถิ่นนั้นๆ เมื่อผ่านกาลเวลาไป การศึกษาเชิงพลวัตและปัจจัย จะเป็นส่วนสำคัญที่จะเปลี่ยนวิถีคิดของการศึกษา ที่พยายามรักษาของเดิมในอดีตแต่ขาดความสัมพันธ์กับปัจจุบัน ไปสู่การผสานความรู้ทางพื้นถิ่น ไปตามยุคสมัยได้

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่อพยพเข้ามาอาศัยในแอ่งวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นพื้นที่ของกลุ่มไทวน หรือ ไทโยน (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: 24-34) โดยเลือกศึกษาในประเด็นที่ยังไม่ถูกศึกษา คือ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้ปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นการผสานความรู้ทางสถาปัตยกรรมเข้ากับแนวคิดทางมานุษยวิทยา วัฒนธรรม โดยศึกษาอิทธิพลของเวลาและบริบทรอบข้างเพื่ออธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลง ของสถาปัตยกรรมจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้มุ่งค้นหาอัตลักษณ์พื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังสูญหายไปในกระแสพลวัต อันเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาอย่างรวดเร็วและไร้ทิศทาง ส่งผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าเสียดาย การศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยของพลวัตของการเปลี่ยนแปลงและผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมในอดีต ทำความเข้าใจสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์ที่เหมาะสมในอนาคตจึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทให้ยั่งยืนสืบไป

1.3 วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะ ตลอดจนแบบแผนความเปลี่ยนแปลง ของเรือนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.2 เพื่ออภิปรายพลวัตและปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อเรือนไทใหญ่ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มของพลวัตความเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมของเรือนไทใหญ่ในอนาคต

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ได้องค์ความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตลอดจนแบบแผนความเปลี่ยนแปลง เรือนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.4.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพลวัตและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นผลจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม
- 1.4.3 ได้องค์ความรู้ที่นำไปสู่การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลง

1.5 ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นการค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่อธิบาย และให้คำจำกัดความเกี่ยวกับ ความหมาย พลวัต และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รวมถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ ความหมายและแนวคิดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พลวัตและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยเรือนพื้นถิ่น และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 1.1: แผนผังแสดงการทบทวนแนวคิดทฤษฎี

1.5.1 ความหมายและแนวคิดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) เป็นสถาปัตยกรรมที่มีจำนวนมากที่สุดในโลกโดยประกอบไปด้วยอาคารพักอาศัยและอาคารชนิดอื่นๆที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่หาได้ ถูกสร้างและเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้สร้างและ/หรือชุมชนใช้เทคโนโลยีตามแบบอย่างประเพณีที่สืบทอดกันมาเพื่อรองรับความต้องการเฉพาะ โดยคำนึงถึง ค่านิยม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มคนผู้สร้างสถาปัตยกรรมนั้นๆ (Oliver, 1997)

ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี (2552: 58) ได้สรุปแนวคิดที่สอดคล้องกันต่อคุณลักษณะของ Vernacular Architecture ของ Oliver, Mercer และ Brunskill และ Wright ว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้ใช้หรือผู้อยู่อาศัยเองที่เป็นคนทั่วไปเพื่อการใช้งานของตนหรือของกลุ่ม โดยตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบริบทที่ตั้งอยู่ วัสดุ เทคโนโลยี การก่อสร้างที่หาได้ในท้องถิ่น เป็นไปตามแนวทางและวิธีประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ในประเทศไทยได้มีการนิยามไว้อย่างคล้ายคลึงกับที่กล่าวไปแล้ว วิวัฒน์ เตมีย์พันธ์ (2543) อรศิริ ปาณินท์ (2542) และวิโรฒ ศรีสุโร (2543) ได้ให้นิยามสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้โดยสรุปได้ว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นอาคารที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของการอยู่อาศัยที่เหมาะสมตามรูปแบบวิถีชีวิตและเงื่อนไขทางวัฒนธรรมเฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ ออกแบบโดยเน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม อาศัยความรู้ ประสบการณ์ความชำนาญที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ปัจจุบันแนวโน้มการวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีความพยายามในการศึกษาเชื่อมโยงข้ามสาขามากขึ้น มีนักวิจัยจำนวนมากที่ผนวกเอาความรู้สาขาต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา มานุษยวิทยา พฤติกรรมศาสตร์เข้ามาศึกษาในกรอบแนวคิดแบบสถาปัตยกรรมศาสตร์ในการศึกษาพื้นถิ่น โดยการมองผ่านข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคม คน ที่ว่าง เวลา วิถีชีวิต และกิจกรรม ทำให้ได้แง่มุมที่สร้างความเข้าใจและแสดงถึงพลวัตระหว่างมิติ สาขา และมุมมอง สามารถเปิดประเด็นวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้กว้างขวางและหลากหลาย

1.5.2 พลวัตและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยเรือนพื้นถิ่น

พลวัต มีความหมายว่า มีกำลัง ใช้หมายถึง เกี่ยวข้องกับแรง, เกี่ยวข้องกับผลของแรง คำนี้เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า dynamic ซึ่งหมายถึง มีพลังเคลื่อนไหว, ไม่หยุดนิ่ง, เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตรงข้ามกับ static ซึ่งหมายความว่า หยุดนิ่งกับที่

พลวัต เป็นคำที่นักวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจำนวนมากนำมาอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพปัจจัยต่างๆของสถาปัตยกรรม โดยผ่านมิติของกาลเวลา คืออดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ไม่หยุดนิ่ง มีการส่งต่อและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน (ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี, 2552)

ในเรื่องปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นถิ่นนั้น Rapoport (1969 : 9) ระบุไว้ว่ามีอยู่ 6 ส่วน ได้แก่ สภาพอากาศ (Climate) วัสดุ (Materials) การก่อสร้างและเทคโนโลยี (Construction & Technology) การป้องกันภัย (Defense) เศรษฐกิจ (Economics) ความเชื่อในศาสนา (Religion) Rapoport (1969 : 9) ยังกล่าวว่ารูปทรงบ้านไม่ได้ถูกบังคับด้วยวัฒนธรรมชาติโดยตรงหรือผลของปัจจัยเชิงเดี่ยวอื่นๆทั่วไป แต่ทว่าเป็นผลมาจากสิ่งที่เป็นองค์รวมของปัจจัยทางสังคม – วัฒนธรรม (Socio – Cultural) และเงื่อนไขของผู้ใช้สอย และยังกล่าวไว้อีกว่าหากวิถีชีวิตยังเป็นบุพกาล ยังอยู่ในระบบเครือญาติและชุมชนแบบดั้งเดิม เรือนมักมีระบบของที่ว่าง การใช้สอย และกิจกรรมที่เหมือนกันหมด

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นนั้นพบว่าเกิดจาก 4 ปัจจัยหลัก ดังนี้ (เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ, 2544; สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, มล. 2539; สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551)

1. ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ได้แก่ ระบบถนนที่มีการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชน นำไปสู่การสร้างเรือนสมัยใหม่แบบชั้นเดียว เรือนมีหน้าที่ใช้สอยที่ขาดคอนกับลักษณะการดำรงชีวิตซึ่งต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย ต่างจากวิถีชีวิตของเกษตรกร
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนเรือนตามลักษณะอาชีพ และการใช้สอยเพื่อการค้า หรือรองรับนักท่องเที่ยว การขายเรือน ฐานะและรายได้เจ้าเรือน
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน เหตุการณ์และความสัมพันธ์ทางการเมือง ข้อกำหนดและกฎหมาย การตระหนักในคุณค่าของเรือนพื้นถิ่น เป้าหมายในการอนุรักษ์จำนวนประชากรของกลุ่ม
4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การสืบทอดประเพณี และภูมิปัญญา ระบบวิถีชีวิต ศาสนาและคติความเชื่อ

Oliver (1987) กล่าวว่าการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นเป็นเหมือนการวิ่งไล่ตามกระแสสังคมเนื่องจากกระแสสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรม ยิ่งกาลเวลาผ่านไปสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ยิ่งเหลือให้ศึกษาน้อยลง แม้ว่าจะเป็สิ่งที่มีคุณค่าแต่การอนุรักษ์ไว้เพียงอย่างเดียวกลับไม่ใช่แนวทางที่เหมาะสม เป้าหมายของการศึกษา

จึงควรมุ่งไปทั้งในการอนุรักษ์ ทำบันทึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาตามพลวัตตลอดจนศึกษาว่าแนวคิดด้านพื้นถิ่นเปลี่ยนแปลงตามไปอย่างไรด้วย

1.5.3 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผสมกลมกลืนทาง

วัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1058) เป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของตนและส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ เป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ทั้งในเชิงความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมจึงเป็นมรดกที่สังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2519: 99 - 100)

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม เป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่นๆ สิ่งทีกระตุ้นให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม อาจประกอบด้วย การแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงสัญชาติ นโยบายของรัฐบาลที่เข้ามาเกี่ยวข้องทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์อาจมีระดับการผสมผสานทางวัฒนธรรมได้รวดเร็วต่างกัน (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543: 39)

Redfield (1960:30 – 32) กล่าวว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม เมื่อคนเรามาอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันย่อมมีการกำหนดแนวทางระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีการกระทำที่เป็นไปในแนวทางอันเดียวกัน การที่สังคมยอมรับในข้อกำหนดเหล่านั้นย่อมถือได้ว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นอันเกิดจากการที่กลุ่มคนแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กันจนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม และเป็นการผสมกลมกลืนกันที่เหมาะสม

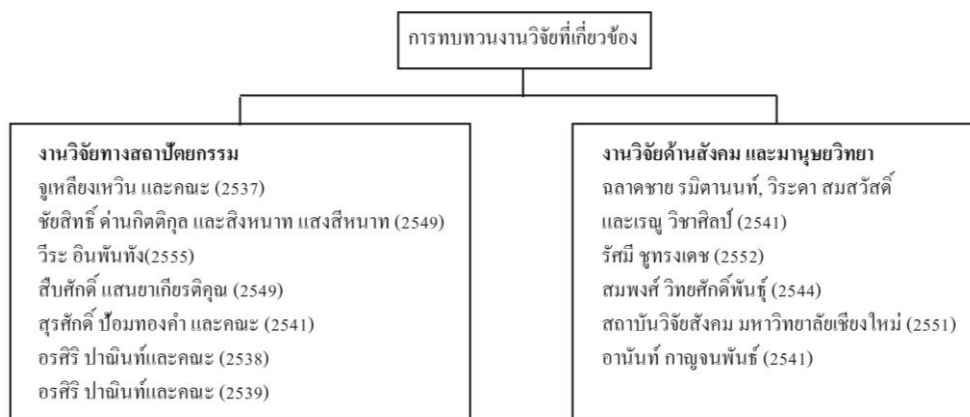
ขจัตถัย บุรุษพัฒน์ (2517: 169 -171) ได้รวบรวมแนวคิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไว้ทั้งหมด 3 แนวคิด แนวคิดแรก คือ Anglo – Conformity คือการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมโดยกำหนดให้วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นหลัก แนวคิดที่สองคือ Melting –

Pot ที่เชื่อว่าการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจะต้องมีการนำเอาปัจจัยจากวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ มารวมกัน แล้วหล่อหลอมให้เป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นเพียงวัฒนธรรมเดียว ส่วนแนวคิดสุดท้ายเป็นแนวคิด Cultural Pluralism คือ การปรับปรุงแนวคิดสองแนวคิดข้างต้นด้วยการให้คงวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มต่างๆ ให้คงอยู่แต่ให้อยู่ด้วยกันอย่างบูรณาการ ซึ่งแนวคิดสุดท้ายนี้เป็นแนวคิดที่เหมาะสมในการนำมาใช้อธิบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัยนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มแนวคิดที่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมเข้าด้วยกัน การยอมรับเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ามีการลดอคติและการถือเอาถือเราลงได้บ้างแต่จะไม่มีวันหมดไปทีเดียว อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีวัฒนธรรมกันเหล่านี้ที่อยู่ร่วมกันภายในสังคมเดียวกันและปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมใหญ่ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เป็นการยอมรับว่า “วัฒนธรรมย่อย” (subculture) ยังมีอยู่และก็จะมิอยู่เรื่อยไป

Friedman, J. (1994) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง (dynamic) เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ การที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคม นั้น ๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้า ๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ หรือ การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ไปปฏิบัติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิมของตนนั้น จะรวดเร็วหรือมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง อาทิ ความสามารถของผู้นำในการวางแผนคาดคะเน การถ่ายทอดข่าวสาร มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่จะนำไปเผยแพร่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความสอดคล้องของสิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ หรือความคิดใหม่กับสังคมเดิม เนื่องจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน ทักษะที่มีต่อสิ่งใหม่ของผู้รับการเปลี่ยนแปลง หากผู้รับมีแนวคิดที่ฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมเป็นไปได้น้อยมาก ในทางกลับกันหากมีความเห็นหรือทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมใหม่ จะทำให้มีความพร้อมที่จะรับวัฒนธรรมใหม่มากขึ้นสภาพสังคมและวัฒนธรรมเดิมเอื้ออำนวยต่อการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้แค่ไหน อย่างไร เช่นกฎระเบียบองค์การทางสังคม สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อบางประการของคนในสังคม และสมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่สามารถทำให้กลุ่มคนนั้น ๆ เห็นถึงผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ในการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้ เช่น ศาสนา ครอบครัว สถานศึกษา เป็นต้น

1.5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งวรรณกรรมเป็นสองหมวดด้วยกัน หมวดแรกคือ งานวิจัยทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นหมวดงานวิจัยที่กล่าวถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สถาปัตยกรรมไต และสถาปัตยกรรมไทใหญ่ รวมถึงวิจัยที่กล่าวถึงพลวัตและการกลายรูปของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมวดที่สองคือ งานวิจัยด้านสังคมและมานุษยวิทยา เป็นหมวดงานวิจัย ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทใหญ่ ภูมิหลัง ความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และความเชื่อของชาวไทใหญ่ ทั้งในแม่ฮ่องสอน และถิ่นฐานดั้งเดิมในรัฐฉาน ประเทศพม่า

ภาพที่ 1.2: ผังแสดงการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) งานวิจัยทางสถาปัตยกรรม

งานวิจัยทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญประกอบด้วย

งานวิจัยเรื่อง สถาปัตยกรรมไต ของ อรศิริ ปาณินท์และคณะ (2539) ศึกษาประเด็นของ นิเวศวัฒนธรรม ผังหมู่บ้านและเรือนด้วยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ ผลวิจัยพบว่าเรือนมีอยู่ 3 ประเภท คือ เรือนพักอาศัย เรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า และเรือนร้านค้า มีลักษณะเด่นอยู่ที่เรือนจั่วแฝดสอง หลัง มีพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับบ้านหลายประการ งานศึกษาชิ้นนี้แม่ให้แง่คิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่ที่สัมพันธ์อยู่กับชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ท้องถิ่นแต่มิได้ศึกษาในประเด็นของการผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมข้างเคียง

งานวิจัยเรื่อง บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่นของ อรศิริ ปาณินท์ คณะ (2538) เป็นการประมวล ข้อมูลของบ้าน และหมู่บ้านพื้นถิ่นชาติพันธุ์ไททั้งในไทยและในส่วนของข้อมูลศึกษาไทใหญ่

จะเน้นกล่าวถึงความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน แหล่งที่ตั้ง สถาปัตยกรรมศาสตร์ และผังหมู่บ้าน ลักษณะและองค์ประกอบในบ้านและบริเวณบ้าน พื้นที่ใช้สอยในบ้าน วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง นับเป็นงานศึกษาที่อธิบายภาพกว้างถึงลักษณะของหมู่บ้าน และเรือนได้ค่อนข้างครบและชัดเจน มีการเรียบเรียงที่เป็นระบบพร้อมทั้งรูปสเกทช์ ประกอบคำอธิบายได้อย่างน่าสนใจ ทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปต่อยอดเพิ่มเติมได้

งานศึกษาเรื่อง ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา ของจูเหลียงเหวิน และคณะ (2537) มีเนื้อหาครอบคลุมถึงประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชนชาติไท โดยเฉพาะไทลื้อและไทมาวในสิบสองพันนา ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ลักษณะเรือน หมู่บ้าน และวัด ผลการศึกษาพบการเปรียบเทียบลักษณะสถาปัตยกรรมของทั้งสองกลุ่มไทไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีบางตอนที่กล่าวว่าชนชาติไทมีพิธีกรรมการสร้างบ้านที่คล้ายคลึงกับพิธีกรรมในล้านนาด้วย

งานเขียนเรื่อง สถาปัตยกรรมไต บ้าน วัด จังหวัดแม่ฮ่องสอน ของสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และคณะ (2541) เป็นงานวิจัยที่ศึกษาสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ความเชื่อในการปลูกสร้างบ้าน งานช่าง และลวดลายการเจาะสังกะสีเพื่อประดับตกแต่ง แต่จะเน้นศึกษาวัด โดยเฉพาะวัดในอำเภอเมือง อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

งานวิจัยเรื่อง สถาปัตยกรรมไต ในเขตอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ของสืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ (2549) ศึกษารายละเอียดงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทใหญ่ในเขตอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยยังได้ทำการค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ภูมิศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ สภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยเน้นไปที่รูปแบบวัดและวิหาร เป็นส่วนใหญ่

งานวิจัยเรื่อง โครงการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ ของชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และสิหนาท แสงสีหนาท (2549) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในไทยและจีน โดยเก็บข้อมูลแหล่งที่ตั้งและความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากร ลักษณะภูมิทัศน์ วัฒนธรรม แบ่งหัวข้อย่อยเป็น สถาปัตยกรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับความศรัทธา ความเชื่อ และวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมที่รองรับความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการเกษตร เมื่อสรุปแล้วจึงนำมาเปรียบเทียบหาพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม หาแนวโน้มในการผสมผสาน อัตลักษณ์ เพื่อนำเสนอแนวคิดทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

พื้นที่ที่สมดุลและยั่งยืนในอนาคต งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยศึกษาเชิงกว้าง เรียบเรียงได้ชัดเจน และเข้าใจง่าย แบบรวบรวม

งานวิจัยเรื่อง เรือลลาวโห่ง การกลายรูปในรอบสองศตวรรษ ของวีระ อินพันทัง (2555) งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่องลาวโห่ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่สำคัญในแถบลุ่มน้ำภาคกลาง เน้นศึกษาเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย โดยมองการปรับตัวสู่บริบทใหม่หลังจากอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทยเป็นเวลาสองศตวรรษ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลายรูปของเรือนไปตามลำดับจนกลายเป็นสถาปัตยกรรมทวิลักษณะ คือมีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณะภายนอกไปตามอย่างคนไทย ส่วนภายในยังรักษาไว้ซึ่งความเป็นลาวโห่ง

2) งานวิจัยด้านสังคม และมานุษยวิทยา

นอกจากวรรณกรรมที่เน้นการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมแล้วยังมีวรรณกรรมที่เน้นเรื่องประวัติศาสตร์ สังคม และมานุษยวิทยา อาทิ

งานเขียนเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ของสมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (2544) เป็นงานเขียนที่มีการรวบรวมข้อมูลว่าด้วยชนชาติไทจากแหล่งข้อมูลจำนวนมากทั้งจากเอกสาร พงสาวดาร กาเลหม่านไต วรรณกรรมภาษาไทยท้องถิ่น หนังสือและเอกสารภาษาจีน เอกสารและงานวิจัยต่างๆทั้งเก่าและร่วมสมัย เอกสารจากการสำรวจ หนังสือวิชาการ เอกสารรายงานจากกงสุลภาษาอังกฤษ ตลอดจนการสัมภาษณ์ปราชญ์ผู้รู้และชาวบ้านในพื้นที่ มาสรุปรวบรวมอยู่ในงานเขียนนี้ที่กล่าวถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เขตอาศัย ที่ตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาทั้งการกำเนิด พัฒนาการ และการล่มสลายของอาณาจักรไทใหญ่ ในมิติต่างๆไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม พงสาวดาร ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

โครงการวิจัย เรื่องการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในอำเภอ ปาย ปางมะผ้า ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ของรัศมี ชูทรงเดช (2552) เป็นโครงการวิจัยที่จัดทำเพื่อรวบรวมฐานข้อมูล องค์ความรู้พื้นถิ่นในพื้นที่อำเภอ ปาย ปางมะผ้า ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการสืบค้นข้อมูลมรดกทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ผู้คน ภูมิปัญญา ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรม ในงานวิจัยได้กล่าวถึงมรดกทางโบราณคดี และวัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของผู้คนและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองในอาณาจักรต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การอพยพย้ายถิ่นฐานและก่อตั้งชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เพื่อปรับพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังประวัติศาสตร์ตั้งแต่

อดีตถึงปัจจุบันของคนในพื้นที่ให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ตนมีอยู่และนำมาซึ่งความภาคภูมิใจที่จะดำรงรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตน

งานเรียบเรียงเรื่อง ไทใหญ่ ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551) เป็นงานวิจัยที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทใหญ่ เนื้อหา งานวิจัยที่ศึกษาจะมุ่งประเด็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ในเขตดินแดนล้านนาเป็นหลัก กล่าวถึงถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม ประวัติศาสตร์และตำนานของชาวไทใหญ่ สังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในอดีตและปัจจุบัน การอพยพและตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในล้านนา รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ประเพณี ภูมิปัญญาและความเชื่อของชาวไทใหญ่ ซึ่งในงานวิจัยได้รวบรวมไว้อย่างชัดเจนและมีเนื้อหาที่ครอบคลุม

หนังสือรวมบทความเรื่อง ไท ของฉลาดชาย รมิตานนท์, วิระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์ (2541) เป็นผลงานตีพิมพ์ที่รวบรวมบทความทางวิชาการเกี่ยวกับไทศึกษาซึ่งเขียนโดยนักวิจัย นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศไว้อย่างหลากหลาย โดยมีบทความที่ได้กล่าวถึงถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังคมภูมิหลังของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน สังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ภูมิปัญญา และการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป รวมถึงการปรับตัวแลกรับวัฒนธรรมข้างเคียงของชาวไทใหญ่ในดินแดนต่างๆ

งานวิจัยในโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษาเรื่อง การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2541) เป็นงานวิจัยที่มีกระบวนการเก็บรวบรวมเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท ทั้งจากนักวิจัยท้องถิ่น นักวิจัยชาวไทย และนักวิจัยชาวต่างชาติทั้งตะวันตกและญี่ปุ่นแล้วนำเอกสารงานศึกษามาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามแนวทางและวิธีการศึกษาวิจัย จากนั้นจึงวิเคราะห์และประเมินสถานภาพงานวิจัยให้เห็นเป็นภาพรวมที่ชัดเจนทำให้เห็นพัฒนาการและทิศทางของการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ดำเนินมาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ว่ามีความหลากหลาย มีความก้าวหน้า ปัญหา ข้อจำกัด และประเด็นสำคัญที่ควรมุ่งเน้นหาคำตอบอย่างไร รวมทั้งแนะแนวทางการศึกษาและปัญหาที่ควรศึกษาในอนาคต

1.6 วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสังเกตและสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรือนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.6.1 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

- 1) การทบทวนจากวรรณกรรม ประกอบด้วย ข้อมูลทาง สังคม วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พลวัต และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม
- 2) สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย แบบสำรวจระดับหมู่บ้าน และเรือน (Village survey form and House survey form) รายการตรวจสอบข้อมูล (Data check list) คำถาม รายการสัมภาษณ์ (Interview Question) ตารางสรุปข้อมูล (Survey data summary)
- 3) คัดเลือกหมู่บ้าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 1. มีรูปแบบเรือนพักพื้นถิ่นไทใหญ่ 2. จำนวนชาวไทใหญ่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า 70% 3. ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในช่วงเวลาการตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในไทย
- 4) การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์
 - 4.1) การสังเกต

โดยการสำรวจภาคสนามและทำการบันทึกข้อมูลรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ด้วยการร่างภาพ และถ่ายภาพ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผังหมู่บ้าน แบบสถาปัตยกรรมของเรือน โครงสร้าง วัสดุ วิธีการก่อสร้าง วิถีชีวิตและความเชื่อ โดยข้อมูลภาคสนามที่ได้จะนำมาประมวลเพื่อวิเคราะห์ ลักษณะเฉพาะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

- 4.2) การสัมภาษณ์
เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบพื้นฐานของเรือน พลวัตและปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง ของสถาปัตยกรรม นับแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานจนปัจจุบัน
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
ใช้การวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล (Categorizing Data) ด้วยการจัดกลุ่มตามเนื้อหา (Data Grouping by Content) แล้วเชื่อมโยงข้อมูลแบบสามทาง (Triangulation) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม และความเปลี่ยนแปลงตามเวลาและปัจจัยแวดล้อมของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ที่มีผลต่อพลวัตของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทใหญ่
- 6) การสังเคราะห์ข้อมูล
อภิปรายพลวัตและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นอันเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม จากอดีตสู่ปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในอนาคต
- 7) สรุปรายงานวิจัย

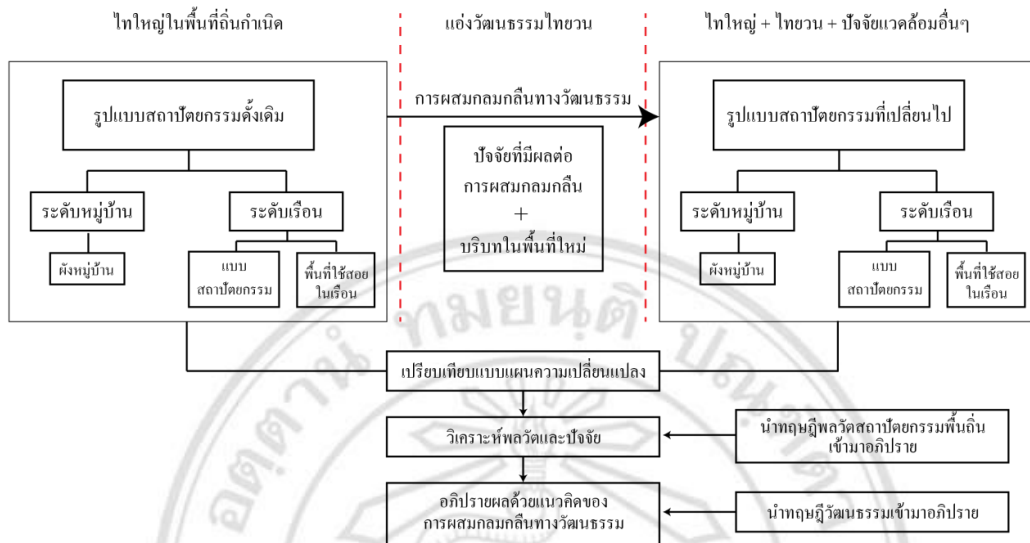
1.6.2 เครื่องมือวิจัย

ประกอบด้วย แบบคำถามกึ่งโครงสร้าง รายการ Checklist กลุ่มและหัวข้อของการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต เครื่องบันทึกภาพและเสียง คอมพิวเตอร์ เครื่องสแกน และเครื่องพิมพ์ เครื่องมือการเขียนแบบ โดยมีการสร้างแบบฟอร์มคำถามกึ่งโครงสร้าง ตารางการเก็บข้อมูลระดับเรือน และตารางการเก็บข้อมูลระดับหมู่บ้าน

1.7 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีแนวคิดเรื่องพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา โดยเริ่มค้นคว้าหาลักษณะเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นดั้งเดิมผ่านวรรณกรรม แล้วทำการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์กับ

แนวคิดทฤษฎีเรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสถาปัตยกรรมของเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นในพื้นที่ศึกษา ดังสรุปตามผัง

ภาพที่ 1.3: แผนผังแสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

1.8 ขอบเขตของการศึกษา

1.8.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การสำรวจ และเก็บข้อมูล

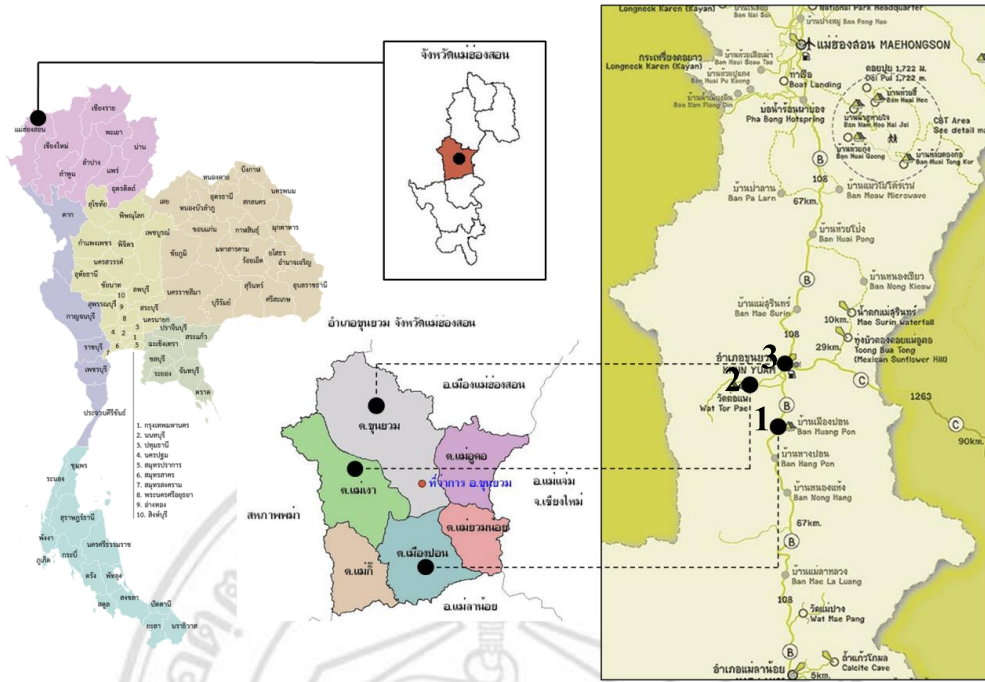
มีพื้นที่ศึกษาในชุมชนไทใหญ่พื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเขตการปกครองในอำเภอขุนยวมมีแบ่งเป็น 6 ตำบล คือ ตำบลขุนยวม ตำบลแม่เงา ตำบลเมืองปอน ตำบลแม่ยวมน้อย ตำบลแม่กิ๊ ตำบลแม่อุคอ แต่ละตำบลแบ่งเป็นหมู่บ้านย่อยๆ รวมจำนวน 43 หมู่บ้าน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2552) ผู้วิจัยจึงทำการคัดเลือกหมู่บ้านที่จะทำการศึกษาโดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1.) เป็นชุมชนที่มีสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นแบบไทใหญ่
- 2.) เป็นชุมชนที่มีจำนวนประชากรชาวไทใหญ่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า 70% ของจำนวนประชากรในชุมชนทั้งหมด
- 3.) มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจน ก่อตั้งชุมชนและเก่าแก่ครอบคลุมในช่วงเวลาดังแต่กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เริ่มตั้งถิ่นฐานในไทย ถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของประชากรในพื้นที่ อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่ามีหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรไทใหญ่เพียงพอต่อการศึกษา ทั้งหมด 3 หมู่บ้าน ได้แก่

- 1) หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) พื้นที่เทศบาลตำบลบุณฑล ตำบลบุณฑล อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	ครัวเรือน	จำนวนประชากร	เผ่าพันธุ์		
					ไทใหญ่	พื้นเมือง	กะเหรี่ยง
บุณฑล 1	บุณฑล	บุณฑล	184	665	485	292	194
บุณฑล 2			47	169	145	145	0
แม่สุริน	บุณฑล	บุณฑล	176	426	540	315	45
ต่อแพ	แม่เงา	บุณฑล	182	483	819	0	0
ประตู่เมือง	แม่เงา	บุณฑล	66	162	401	0	0
หลวง	แม่เงา	บุณฑล	100	258	399	0	0
เมืองปอน 1	เมืองปอน	บุณฑล	185	359	1,050	0	0
เมืองปอน 2			158	523	800	0	0
หางปอน	เมืองปอน	บุณฑล	80	234	375	0	0

ภาพที่ 1.4: แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่วิจัย ได้แก่ 1) หมู่บ้านเมืองปอน 2) หมู่บ้านต่อแพ และ 3) พื้นที่เทศบาลอำเภอขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.8.2 ขอบเขตของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- 1.) ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ในขอบเขตชุมชนไทใหญ่พื้นที่การปกครองอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีเชื้อสายไทใหญ่หรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทใหญ่ โดยการสัมภาษณ์ตัวแทน ปราชญ์ และผู้นำชุมชน ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ส่วนการสัมภาษณ์ชาวบ้านจะอาศัยการแนะนำของเจ้าของบ้านที่เข้าไปทำการเก็บข้อมูลในการสุ่มเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ต่อเนื่องไปจนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation)
- 2.) นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ ที่มีการศึกษารูปแบบเรือนไทใหญ่ตลอดจนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ด้านต่างๆ และประเพณีของชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนจากความสนใจ ศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มไทใหญ่ โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling)

1.8.3 ขอบเขตเงื่อนไขที่ดินที่เก็บข้อมูล

การเลือกเงื่อนไขที่ดินที่เก็บข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยมีเกณฑ์การเลือก ดังนี้

- 1) เป็นเรือนที่มีเจ้าของเป็นชาวไทยใหญ่
- 2) เลือกรูปแบบเรือน และรูปแบบผังพื้นที่หลากหลาย
- 3) การก่อสร้างเรือนครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ตั้งถิ่นฐาน
ในพ.ศ.2347 จนถึงปัจจุบัน
- 4) รูปแบบเรือนเป็นตัวแทนเรือนในพื้นที่วิจัย

1.8.4 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การเก็บข้อมูลสังเกตภาคสนาม สัมภาษณ์ และค้นคว้าจากวรรณกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ได้แก่ ที่มา ถิ่นที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์กับชาวล้านนา การอพยพตั้งถิ่นฐานในดินแดนล้านนา จวบจนความเป็นมาในการตั้งชุมชนชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงรูปแบบเรือนชาวไทยใหญ่ และเรือนล้านนาแบบดั้งเดิม

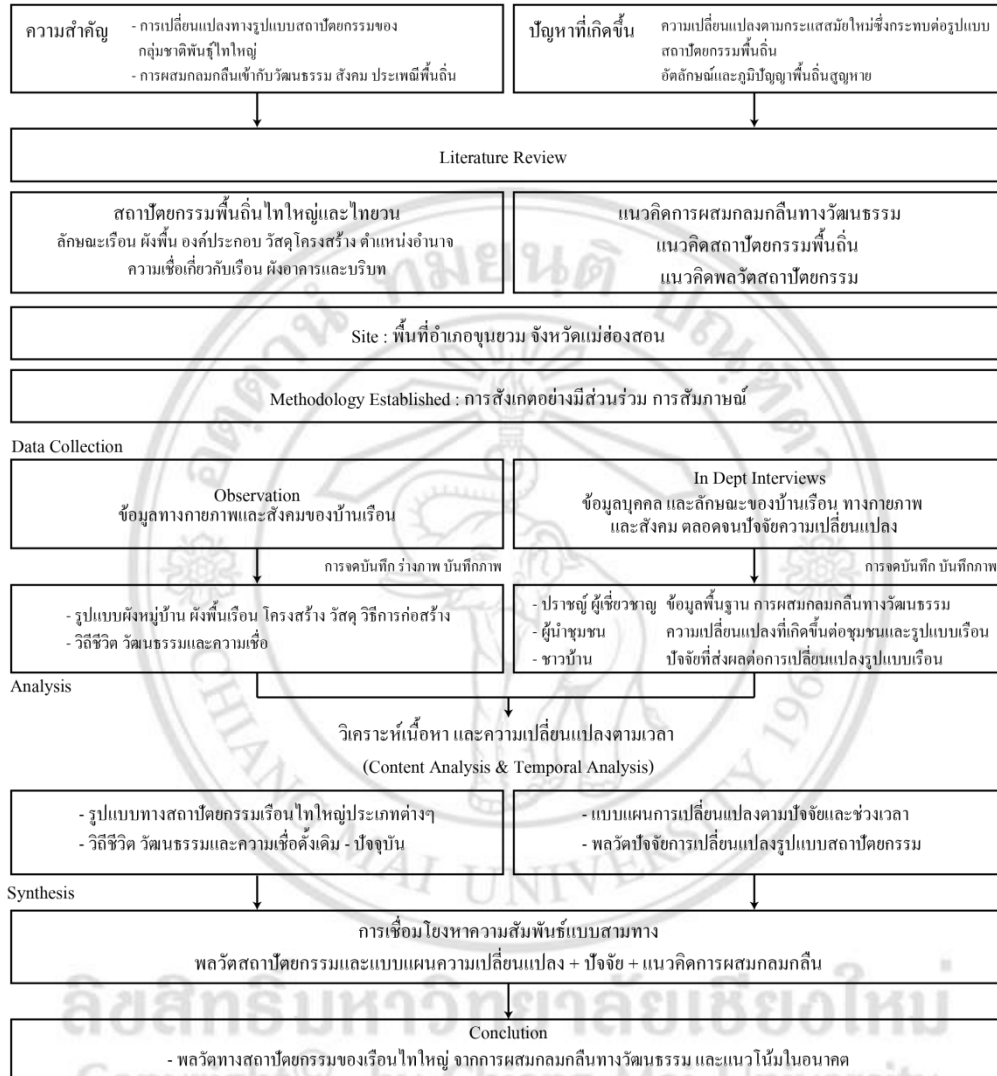
1.8.5 ขอบเขตด้านเวลา

ครอบคลุมช่วงเวลาข้อมูลย้อนหลังนับจากการตั้งถิ่นฐานในพ.ศ.2347 จนถึงปัจจุบัน
ครอบคลุมช่วงเวลาวิจัยทั้งสิ้น 24 เดือน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

1.9 แผนภูมิการดำเนินโครงการ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์ (Interviews) ในการเก็บข้อมูล

ภาพที่ 1.5: แผนภูมิแผนงานการดำเนินโครงการ